

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยได้เข้าไปใช้ชีวิตร่วมกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักในชุมชนอย่างใกล้ชิดเพื่อศึกษาวิถีชีวิต ความสัมพันธ์ในครอบครัว และความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวตามขอบเขตของเนื้อหา สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสังเกต การสัมภาษณ์พูดคุย การวิเคราะห์ข้อมูลอย่างมีส่วนร่วม และการจดบันทึกข้อมูลภาคสนาม ซึ่งแหล่งข้อมูลในการวิจัย ได้แก่

1. แหล่งข้อมูลที่เป็นเอกสาร และข้อมูลทุติยภูมิอื่นๆ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนรูปแบบการผลิตของเกษตรกร วารสาร เอกสารที่หน่วยราชการและชุมชนจัดทำขึ้นเพื่อเผยแพร่ผลิตภัณฑ์ และการจัดกิจกรรมของชุมชน เพื่อทราบประวัติความเป็นมาของอาชีพการแกะสลักไม้ ตลอดจนการส่งเสริมให้อาชีพแกะสลักไม้มีความยั่งยืน และสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจให้กับคนในชุมชน นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารของทางราชการ ที่เกี่ยวข้องกับการปกครอง การพัฒนา การศึกษา และการสาธารณสุข เพื่อทราบสภาพการพัฒนาชุมชนโดยรวม สภาพการศึกษา การสาธารณสุข จำนวนประชากร แหล่งน้ำ สภาพปัญหา รวมถึงศึกษาข้อมูลพื้นฐานทั่วไปจากเอกสารหรือข้อมูลที่ติดไว้ตามศาลากลางบ้าน องค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อทราบการแบ่งกลุ่มองค์กรและสมาชิกของกรรมการแต่ละกลุ่มที่ได้รับมอบหมายทำหน้าที่ต่างๆ ในชุมชน

2. แหล่งข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลัก ประกอบด้วย

- ผู้วิจัยได้ศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลจากสมาชิก ในครอบครัวเกษตรกรที่เปลี่ยนอาชีพ เพื่อทราบวิถีชีวิต ฐานะทางเศรษฐกิจ อาชีพ รายได้ การกำหนดบทบาทหน้าที่ของสมาชิกในครอบครัว การช่วยเหลือซึ่งกันและกันภายในครอบครัว การปกครองอำนาจการตัดสินใจ การใช้เวลาว่าง นันทนาการ การประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อ การเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน ฯลฯ จำนวน 3 ครอบครัว ประกอบด้วย (ผู้วิจัยใช้ชื่อสมมุติ เพื่อไม่ให้มีผลกระทบต่อผู้ให้ข้อมูลหลัก)

1. ครอบครัวของนิพนธ์ มีสมาชิก 4 คน คือ

- นิพนธ์ อายุ 38 ปี (สามี/พ่อ)
- วันดี อายุ 37 ปี (ภรรยา/แม่)
- ทอง อายุ 15 ปี (ลูกชาย)
- น้อย อายุ 4 ปี (ลูกชาย)

2. ครอบครัวของมานิตย์ มีสมาชิก 5 คน คือ

- มานิตย์ อายุ 46 ปี (สามี/พ่อ)
- ปราณี่ อายุ 42 ปี (ภรรยา/แม่)
- ปกรณ์ อายุ 21 ปี (ลูกชาย)
- ประนอม อายุ 14 ปี (ลูกสาว)
- มาโนช อายุ 33 ปี (น้องชายของมานิตย์)

3. ครอบครัวของจ่านง มีสมาชิก 3 คน คือ

- จ่านง อายุ 33 ปี (สามี/พ่อ)
- วิไล อายุ 29 ปี (ภรรยา/แม่)
- กานดา อายุ 8 ปี (ลูกสาว)

- ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลกับผู้นำชุมชน เช่น นายสุวรรณ โปธิ นายเจริญ มะจันทร์ นายบุญชัย พันธุสา นายคำ พันธุศาสตร์ นายใจมา อินแก้ว พ่อหนานทองดี พันธุศาสตร์ พ่อหนานคำ บุตรชัย เพื่อทราบข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชุมชน ประวัติความเป็นมาของการประกอบอาชีพสภาพทางสังคมของชุมชน ความร่วมมือ ความขัดแย้ง การพัฒนาชุมชน กลุ่มองค์กร และกิจกรรมต่างๆ ที่ชุมชนจัดขึ้น

- ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากสมาชิกในครอบครัว ที่ยังคงประกอบอาชีพเกษตรกรรม ได้แก่ นายมา แดงปาดะ นายอุทิศ แดงปาดะ นายคำปิ่น สมดีบ เพื่อทราบข้อมูลเกี่ยวกับมูลเหตุจูงใจว่า ทำไมยังคงยึดอาชีพเกษตรกรรม รายได้ อุปสรรคในการประกอบอาชีพ ความสัมพันธ์ในครอบครัว ความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้าน วิถีชีวิต โดยทั่วไป ฯลฯ เป็นต้น

- เพื่อนบ้านข้างเคียงรอบชุมชนบ้านถวาย ได้แก่ นางศิริพร จันทรบุด นายอารี นายศรีทน เพื่อทราบข้อมูลวิวัฒนาการของอาชีพต่างๆ สภาพความเป็นอยู่ ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนอาชีพของชาวบ้านถวาย

- ข้าราชการที่เกี่ยวข้องกับชุมชน เช่น พัฒนาการอำเภอ สาธารณสุขประจำตำบล พนักงานองค์กรการบริหารส่วนตำบล ฯลฯ เพื่อทราบถึงกิจกรรม และผลการดำเนินงาน ปัญหาอุปสรรค ข้อเสนอแนะที่ข้าราชการในหน่วยงานเหล่านี้ได้กระทำร่วมกับคนในชุมชน

- บุคคล นิติบุคคลที่เกี่ยวข้องกับอาชีพแกะสลัก ตกแต่งเดินเส้น เช่น ลูกจ้าง นายจ้าง บริษัทขนส่ง ฯลฯ เพื่อทราบถึงสถานการณ์การประกอบธุรกิจ การซื้อขายสินค้า ค่าจ้าง แรงงาน สวัสดิการ ผลกระทบจากการทำงาน อันแสดงถึงสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมโดยรวมของชุมชนบ้านถวายและใกล้เคียง .

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือหลายชนิด ทั้งนี้ผู้วิจัยคำนึงถึงสถานการณ์ ลักษณะของข้อมูลที่ต้องการเป็นหลักในการเลือกใช้เครื่องมือ ซึ่งประกอบด้วย

1. ใช้วิธีการสังเกตทั้งแบบมีส่วนร่วม และแบบไม่มีส่วนร่วม

1.1 ผู้วิจัยใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม สังเกตวิถีชีวิตของคนในชุมชน การเข้าร่วมกิจกรรม การแสดงออกที่คนในชุมชนมีต่อกันในเหตุการณ์หรือพิธีกรรมต่างๆ เช่น สังเกตการร่วมกิจกรรมแต่งงาน ขึ้นบ้านใหม่ งานศพ งานฉลองในโอกาสสำคัญ หรือแม้แต่การสังสรรค์ที่มักจัดขึ้นเป็นประจำ นอกจากนี้ผู้วิจัยยังใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วมเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก เป็นการสังเกตวิถีชีวิตตั้งแต่ การแต่งตัว การพูดคุย การทำงาน การเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน ความสัมพันธ์ในครอบครัวและความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มเครือญาติและเพื่อนบ้าน บางครั้งขณะที่สังเกตผู้เข้าร่วมกิจกรรม ผู้วิจัยจะพูดคุยสร้างความสัมพันธ์และซักถามคนที่นั่งใกล้เคียงในประเด็นที่ต้องการความชัดเจนไปพร้อมกันด้วย

1.2 ผู้วิจัยใช้การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม สังเกตสภาพทั่วไปของบ้านถวาย เช่น สภาพบ้านเรือน โครงสร้างพื้นฐาน บริการสาธารณะ การประกอบพิธีกรรมตามประเพณี และบรรยากาศโดยทั่วไป

2. การสัมภาษณ์ การสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยใช้เก็บรวบรวมมี 2 ลักษณะ คือ

2.1 การสัมภาษณ์ที่ไม่เป็นทางการ มีลักษณะเป็นการสนทนาพูดคุยที่เน้นความสัมพันธ์หรือ ทำความรู้จักคุ้นเคยกับคนในชุมชนในช่วงแรกๆ ของการเข้าชุมชน ไม่มีการนัดหมาย ไม่เจาะจงสถานที่ หัวข้อการสนทนาจะเป็นเรื่องทั่วไปใกล้ตัว เช่น การเริ่มต้นทำงานแกะสลัก สถานการณ์เกี่ยวกับอาชีพการแกะสลัก ข้อมูลต่างๆ ของหมู่บ้าน กลุ่มองค์กร สภาพเศรษฐกิจ สภาพสังคม การศึกษา การสาธารณสุข เหตุการณ์ที่เป็นที่สนใจโดยทั่วไป ในขณะที่เก็บรวบรวมข้อมูล เป็นต้น การใช้คำถามจะเป็นคำถามพื้นๆ ที่ยังไม่ลึกมากนัก และเป็นคำถามแบบปลายเปิดที่ให้ผู้ตอบได้แสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่ ทำให้บรรยากาศ เป็นไปแบบกันเอง ไม่เครียด

2.2 การสัมภาษณ์เชิงโครงสร้าง เป็นการสัมภาษณ์ที่มีลักษณะไม่เป็นทางการ แต่ผู้วิจัยกำหนดความต้องการข้อมูล และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลอย่างกว้างๆ ไว้ในใจว่าจะสัมภาษณ์ใคร เช่น ผู้นำหมู่บ้าน หัวหน้าครอบครัว สมาชิกในครอบครัว ผู้นำกลุ่มต่างๆ หรือผู้ที่ยังคงยึดอาชีพเกษตรกรรม ฯลฯ เป็นต้น หัวข้อในการสนทนาจะมีคำถามที่ผู้วิจัยกำหนดประเด็นไว้ปะปนในการสนทนาเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ต้องการ และการสัมภาษณ์ผู้วิจัยจะมีคำถามต่อจากคำตอบที่ได้รับ ซึ่งจะทำได้ทราบข้อมูลเชิงลึกมากขึ้น คำถามที่ใช้ก็มีลักษณะเป็นคำถามปลายเปิดเป็นส่วนใหญ่ เช่นเดียวกับการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ การใช้วิธีสัมภาษณ์เชิงโครงสร้างนี้ ผู้วิจัยใช้เก็บรวบรวมข้อมูลหลังจากที่ได้สร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักเป็นอย่างดีแล้ว และสามารถประเมินอารมณ์ความรู้สึกของผู้สัมภาษณ์ได้พอสมควร ซึ่งทำให้ผู้วิจัยประเมินว่าจะใช้คำถามอย่างไร เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ลึกมากที่สุดและไม่ทำให้ผู้ถูกสัมภาษณ์เกร็งที่จะตอบคำถาม ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงโครงสร้าง เช่น วิถีชีวิตของครอบครัว การแบ่งความรับผิดชอบในครอบครัว ความสัมพันธ์ในครอบครัว การร่วมกิจกรรมของคนในครอบครัว ความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติและเพื่อนบ้าน การแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในครอบครัว ฯลฯ

3. การวิเคราะห์ข้อมูลอย่างมีส่วนร่วม

3.1 ผู้วิจัยได้เชิญกลุ่มหัวหน้าครอบครัว ได้แก่ นายนวล อินตะมอย นายสุรพล อินแก้ว นายอนันต์ กาวิละ นายจรัส (ไม่ทราบนามสกุล) และนายเกษม สมดีบ มาทำแผนที่หมู่บ้านอย่างมีส่วนร่วม โดยผู้วิจัยได้เตรียมอุปกรณ์ เช่น กระดาษ สี ก้อนหิน และกิ่งไม้ให้กับชาวบ้าน ข้อมูลที่ได้จากการทำแผนที่หมู่บ้านได้แก่ จำนวนครัวเรือน และสมาชิกในครอบครัว ที่ตั้งสถานที่สาธารณะ บ้านผู้นำชุมชน จำนวนรถยนต์ ร้านค้า อาณาเขตของหมู่บ้าน ถนน แหล่งน้ำ ความหนาแน่นของชุมชน รวมถึงแนวโน้มการขยายชุมชน ฯลฯ

3.2 ผู้วิจัยได้ใช้การสนทนากลุ่มย่อย เป็นการสนทนากลุ่มย่อยที่ผู้วิจัยไม่ได้นัดหมายมา แต่กลุ่มที่สนทนามีการรวมตัวกันอยู่แล้ว เช่น กลุ่มแม่บ้านที่นั่งล้อมวงตัดกระดาษ ได้แก่ กลุ่มนางวันเพ็ญ กาวิละ นางจันทร์ พงษ์ภมร นางติ่ม สมดีบ นางชุ่ม บุตรชัย นางวิไล (ไม่ทราบนามสกุล) กลุ่มหัวหน้าครัวเรือนที่นั่งพักผ่อนหลังเลิกงานในตอนเย็น ได้แก่ นายอนันต์ กาวิละ นายเกษม สมดีบ นายศักดิ์ พงษ์ภมร นายสุทัศน์ และนายจรัส (ไม่ทราบนามสกุล) การใช้วิธีการสนทนากลุ่มย่อยนี้ เป็นช่วงที่ผู้วิจัยมีความสัมพันธ์ที่ดีกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักมากแล้ว ประเด็นคำถามจึงเกี่ยวข้องกับผลกระทบที่ครอบครัวได้รับจากการเปลี่ยนอาชีพ เช่น เรื่องเศรษฐกิจ ความสัมพันธ์ในครอบครัวความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัว ฯลฯ

4. การบันทึกข้อมูลภาคสนาม เป็นการบันทึกข้อมูลที่ได้จากการสังเกต และการสัมภาษณ์ โดยที่ผู้วิจัยพยายามจะบันทึกสั้นๆ กะทัดรัดบางครั้งก็ใช้รหัสเพื่อที่จะบันทึกให้ครบถ้วน จากนั้นจะนำบันทึกนั้นมาถอดรหัส และเขียนอย่างละเอียดในลักษณะบรรยายบรรยายภาค เหตุการณ์ และบทสนทนา ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการวิเคราะห์ในขั้นตอนต่อไป

การบันทึกข้อมูลภาคสนามนี้ ผู้วิจัยจะคำนึงถึงสถานการณ์เฉพาะหน้าว่า เหมาะสมหรือไม่ที่จะบันทึกทันที เพราะอาจส่งผลกระทบต่อกิจกรรม หรือบรรยากาศของกิจกรรม ซึ่งจะเป็นผลเสียต่อการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย หากเป็นการพูดคุยกันตัวต่อตัว หรือการล้อมวงพูดคุย ในขณะที่คู่สนทนาไว้วางใจในตัวผู้วิจัยแล้ว ผู้วิจัยก็จะบันทึกบทสนทนาในสมุดพกเล็กๆ แล้วนำกลับไปเขียนที่บ้านพักในตอนกลางคืน หากเป็นการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม ผู้วิจัยจะแอบจดขณะเข้าห้องน้ำหรือที่ลับตา หรือไม่ก็จำเหตุการณ์ไปเขียนหลังจากสิ้นสุดกิจกรรม

5. ใช้เครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ ผู้วิจัยใช้เครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ เช่น กล้องถ่ายภาพในการช่วยเก็บข้อมูลภาพกิจกรรมที่แสดงถึงบรรยากาศ และอารมณ์ของผู้เข้าร่วมกิจกรรม ได้แก่ การบันทึกสภาพบ้านเรือน ถนน สถานที่สาธารณะประโยชน์ กิจกรรมที่จัดในชุมชน ฯลฯ รวมถึงการใช้เทปคาสเซตบันทึกบทสนทนา ซึ่งเครื่องมือเหล่านี้ช่วยให้ผู้วิจัยได้รับข้อมูลอย่างครบถ้วนรวดเร็วและสะดวกมากขึ้น

ขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย

เพื่อให้การวิจัยครั้งนี้ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ วัตถุประสงค์ และสนองตอบต่อวัตถุประสงค์ ผู้วิจัยจึงได้กำหนดวิธีดำเนินการวิจัยออกเป็น 3 ขั้นตอน คือ

1. ขั้นแนะนำตัว และสร้างความสัมพันธ์
2. ขั้นเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ ตรวจสอบ
3. ขั้นสรุปผลการวิจัย

1. ขั้นแนะนำตัวและสร้างความสัมพันธ์

การเข้าศึกษาในชุมชนผู้วิจัยจะใช้การแนะนำตัว ทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ แบบเป็นทางการ โดยทำหนังสือขออนุญาตเข้าพื้นที่จากมหาวิทยาลัยฯ ส่งถึงนายอำเภอทางดง เพื่อแจ้งให้ชุมชนรับทราบการเข้าไปศึกษาของผู้วิจัยในฐานะนักศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ตามลำดับชั้นของทางราชการ ส่วนการแนะนำตัวแบบไม่เป็นทางการ ผู้วิจัยได้เข้าไปเช่าบ้านพักอาศัยในชุมชน แนะนำตัวเองกับผู้ใหญ่บ้านและคนในชุมชนตลอดเดือนมีนาคม โดยเดินไปเยี่ยมพูดคุยตามบ้านเพื่อสร้างความคุ้นเคย และเก็บรวบรวมข้อมูลสภาพต่างๆ ไปของชุมชน เช่น พัฒนาการอาชีพของชุมชนในปัจจุบัน สถานการณ์และแนวโน้ม

ในอนาคต กลุ่มองค์กร และการจัดกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน การเดินทางไปเยี่ยมคนในชุมชน นั้น ผู้วิจัยใช้วิธีการ Snow Ball ในการเข้าไปทำความรู้จักคุ้นเคย คือเมื่อไปหาผู้ใหญ่บ้านแล้วก็พูดคุยถึง ประวัติความเป็นมาของอาชีพการเกษตร ผู้ใหญ่บ้านก็แนะนำบุคคลผู้บุกเบิกอาชีพเกษตร ที่ยังมีชีวิตในปัจจุบัน คือ พ่อใจมา อื่นแก้ว และกลุ่มองค์กรต่างๆ เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มหัตถกรรม จากนั้นผู้วิจัยก็ไปบ้านหัวหน้ากลุ่ม และสมาชิกของกลุ่ม อีกวิธีการหนึ่งคือ ผู้วิจัยไปแนะนำตัวเองตามบ้านประชาชนที่ทำงานในบ้าน ซึ่งก็ได้มีการพูดคุยซักถามกันโดยตรง และวิธีสุดท้ายที่ผู้วิจัยใช้ คือ การเข้าไปทำความรู้จักในร้านขายสุราและขายของชำในหมู่บ้าน ซึ่งก็ทำให้ชาวบ้านรู้จัก และข่าวการแนะนำตัวของผู้วิจัยในชุมชนก็เผยแพร่ไปอย่างรวดเร็ว สังเกตได้จากระยะเวลาผ่านไป 15 วัน การไปเดินตามบ้านจะมีคนทราบการมาของผู้วิจัยมากขึ้น หรือในการเข้าร่วมกิจกรรมชุมชนของผู้วิจัยมักจะมีผู้ถามว่าผู้วิจัยเป็นใคร คนข้างๆ ก็จะตอบว่า เป็นนักศึกษา มาศึกษาวัฒนธรรมความเป็นอยู่ในหมู่บ้าน ซึ่งส่งผลต่อการลดความหวาดระแวงในการเข้าชุมชนของผู้วิจัยได้มากอีกด้วย สำหรับขั้นตอนนี้ผู้วิจัยใช้เวลาประมาณ 1 เดือน

2. ขั้นตอนรวบรวมข้อมูล ตรวจสอบ วิเคราะห์

หลังจากสร้างความสัมพันธ์ได้มากพอสมควรแล้ว ผู้วิจัยได้เลือกครอบครัวเกษตรกรที่เป็นผู้ให้ข้อมูล โดยตั้งเกณฑ์ไว้กว้างๆ ดังนี้

1. เป็นครอบครัวที่หัวหน้าครอบครัวเคยเป็นเกษตรกรมาก่อน ต่อมาได้เปลี่ยนไปประกอบอาชีพนอกภาคเกษตรกรรม
 2. เป็นผู้ที่พร้อมจะให้ข้อมูลกับผู้วิจัยด้วยความเต็มใจ
 3. เป็นครอบครัวที่ผู้วิจัยมีโอกาสสร้างความสัมพันธ์ได้ดี และมากที่สุด
- จากเกณฑ์ดังกล่าว ผู้วิจัยได้คัดเลือกศึกษาครอบครัว จำนวน 3 ครอบครัว คือ ครอบครัวของนิพนธ์ มีสมาชิก 4 คน ครอบครัวของมานิตย์ มีสมาชิก 5 คน ครอบครัวของจ่านงมีสมาชิก 3 คน รวมเป็นผู้ให้ข้อมูลหลักทั้งสิ้น 12 คน

ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลักอย่างเป็นระบบ ตามขอบเขตของเนื้อหา โดยไม่ได้เร่งรัดที่จะรวบรวมข้อมูลให้ได้มาก และเร็วที่สุด แต่ผู้วิจัยจะให้ความสำคัญกับการสร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก เพราะผู้วิจัยเชื่อว่าหากสามารถสร้างความสัมพันธ์กับผู้ให้ข้อมูลหลักได้เป็นอย่างดีเสมือนเป็นสมาชิกคนหนึ่งของครอบครัว จะทำให้ผู้วิจัยได้รับข้อมูลที่ลึกและมีความเป็นจริงมากที่สุด ซึ่งจะทำได้ง่ายและถูกต้อง ในการสร้างความสัมพันธ์ผู้วิจัยได้หาโอกาสไปนั่งพูดคุยกับทุกกลุ่ม เช่น กลุ่มหัวหน้า

ครอบครัว กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มของลูก กลุ่มเพื่อนของผู้ให้ข้อมูลหลัก เป็นต้น นอกจากจะหาโอกาสพูดคุยเพื่อสร้างความคุ้นเคยและไว้วางใจแล้ว ผู้วิจัยได้เข้าร่วมทำกิจกรรมกับครอบครัวทั้งสาม โดยระยะแรกเน้นไปที่กลุ่มผู้นำครอบครัวหรือพ่อบ้าน เช่น การไปหาอาหาร การนัดพบ การไปส่งสินค้า ซื้อวัตถุดิบ การไปร่วมประชุมประจำเดือนของหมู่บ้าน การทำบุญตามความเชื่อและตามประเพณี การร่วมปรุงอาหารและรับประทานอาหารร่วมกัน รวมถึงการให้ความช่วยเหลือผู้ให้ข้อมูลหลักในเรื่องเล็กๆ น้อยๆ ด้วย การร่วมกิจกรรมดังกล่าวเป็นประโยชน์ในการสร้างความสัมพันธ์และเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างยิ่ง เพราะทำให้กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักมีความไว้วางใจและมองผู้วิจัยในฐานะเป็นเพื่อน น้อง หรือเป็นเสมือนญาติคนหนึ่งที่สามารถเข้าออกในบ้านของผู้ให้ข้อมูลหลักอย่างสนิทใจ ส่งผลให้ผู้ข้อมูลหลักกลุ่มแม่บ้านและกลุ่มลูกพลอยไว้วางใจผู้วิจัยเสมือนเป็นที่ปรึกษา พูดคุยระบายความในใจอีกด้วย สิ่งเหล่านี้คือข้อมูลที่ผู้วิจัยนำมาเรียบเรียงในตอนกลางคืนหรือเวลาที่เหมาะสม ในกรณีที่ไม่นั่งใจผู้วิจัย ก็จะนำข้อมูลบางส่วนไปตรวจสอบกับเพื่อนบ้าน กลุ่มที่ถูกพูดถึง หรือถูกพาดพิงอีกครั้งหนึ่งซึ่งส่วนใหญ่ข้อมูลจะไม่เปลี่ยนแปลง บางครั้งการไปตรวจสอบข้อมูลกับเพื่อนบ้านก็ทำให้ได้ข้อมูลที่ลึกๆ บางส่วนที่ผู้ให้ข้อมูลหลักไม่ได้ให้กลับมาเพิ่มเติม จากนั้นผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากเพื่อนบ้านไปตรวจสอบความถูกต้องอีกครั้งหนึ่งด้วยวิธีการสังเกต และสอบถามเพื่อนบ้านอื่นๆ ด้วย จนกว่าข้อมูลจะไม่มีเปลี่ยนแปลง ผู้วิจัยจึงมีความมั่นใจในข้อมูลที่ได้รวบรวมระหว่างการศึกษาว่า เป็นข้อมูลจริงที่เชื่อถือได้

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในระหว่างการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลตลอดเวลา การวิเคราะห์ข้อมูลในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยจึงวิเคราะห์แยกแยะ จัดหมวดหมู่เพื่อตีความและหาความเชื่อมโยงของข้อมูล รวมถึงพิจารณาข้อมูลที่ได้รับทั้งหมดว่าเพียงพอในการอธิบายปรากฏการณ์มากน้อยเพียงใด หากมีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในประเด็นใด ผู้วิจัยได้เข้าพื้นที่ศึกษาอีกเพื่อให้ได้ข้อมูลอย่างสมบูรณ์มากพอ ที่ตีความตามวัตถุประสงค์ในการวิจัย

3. ขั้นสรุปและอภิปรายผล

เมื่อเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ ตรวจสอบจนแน่ใจว่า ข้อมูลถูกต้องครบถ้วนตามขอบเขตเนื้อหา และตรงตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้แล้ว ผู้วิจัยจะนำข้อมูลเหล่านั้นมาสรุป อภิปรายผลการวิจัยตามกรอบแนวคิดทฤษฎี แล้วเรียบเรียง จัดพิมพ์เป็นรูปเล่มนำเสนอ มหาวิทยาลัยฯ ต่อไป

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Chiang Mai University